

Лариса Кочубей

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України

ГРОМАДСЬКА ДУМКА: ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ У ПРОЦЕСІ УТВЕРДЖЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ

Larysa Kochubey. Public Opinion: Forming Tool in Establishing Social Solidarity.

In the article the toolkit public opinion in modern Ukraine. Directions strengthening social solidarity and new forms of influence on public opinion in modern Ukraine. Characterized the main task of political analysis of public opinion. Comments on the specifics influence public opinion and its functions. It is concluded that the tool is inherent in public opinion is unsystematic. The necessity consistency in use of formation solidary society and promote the idea of Ukrainian national solidarity. The attention on the need to track sentiment of society. The need for attention to the content of media market. The article also describes the main indicators of public opinion.

Contact politician or political force, which would be formed through such interactive forms, while almost absent. Communication state and society leads to a distortion of reality and the possibility to influence the coverage of certain events. In light of the obvious failure of state intervention in the sphere of public interests, policies, practices, scientists searching for new meaning social interaction, which is based on the following social processes, association, recognition, communication, understanding and trust. These processes are important components of the idea of solidarity. The policy takes the highest percentage discussion ordinary citizens of our country together.

Key words: public opinion; social solidarity; information technology.

У сучасній Україні солідаризм поки що порівняно мало розглядається як система ідей при моделюванні стратегій політичного розвитку. Проте інтерес до нього зростає у всьому світі – особливо на тлі глобальної фінансово-економічної і політичної кризи.

Концепція солідарності є доволі актуальною для сучасної України, адже саме ця ідея найкорисніша для розвитку нашої держави сьогодні. За допомогою солідаризму можна скріпити наше суспільство. Солідаризм – принцип побудови соціальної системи, в якій її члени (громадяни, родини, етноси, релігійні конфесії, соціальні групи, політичні партії, бізнес-корпорації тощо) володіють реальною правовою і соціально-політичною суб'єктивністю, на основі якої їх права, можливості й інтереси можуть бути консолідовані й солідаризуються заради досягнення консенсусної мети (загального блага) в соціальних межах різного масштабу (локального, загальнонаціонального). А задля досягнення цієї мети на сьогодні існує широкий спектр технологій формування громадської думки. Чільне місце серед такого інструментарію належить інтерактивним технологіям, які можуть суттєво впливати на впровадження ідей солідаризму в українське середовище. У зв'язку з недостатньою розробленістю вказаних питань існує необхідність системного аналізу особливостей утвердження суспільної солідарності в Україні за допомогою новітніх інформаційних технологій впливу на громадську думку. Серед завдань дослідження є: з'ясувати сутність поняття солідаризм; проаналізувати особливості впливу інформаційних технологій на громадську думку; простежити маніпулятивні аспекти впливу сучасних інформаційних технологій у контексті утвердження солідаризму в Україні тощо.

Термін «солідаризм» походить від французького *solidarisme* (від фр. *Solidaire*) і означає «діючий заодно», «спільність інтересів», «одностайність». Солідаризм є соціально-політичною концепцією, що, на протиположну тезі про класову боротьбу як рушійну силу суспільного розвитку, проголошує первинним та визначальним фактором життя будь-якого суспільства солідарність його членів. Окрім того, він є своєрідною стратегією мобілізації соціуму в період серйозних криз або загроз, яка різко підвищує мобілізаційні можливості соціуму та його ефективність за рахунок синергетичного ефекту, що виникає при усвідомленні різними соціальними групами спільності інтересів і здійснення ними погоджених дій.

Відповідно до теоретичних розробок солідаризму, розвиток еволюційного процесу характеризувався перевагою в становленні людського співтовариства як інтегруючої основи, зростанням потреби у взаємодопомозі індивідів, формуванням солідарних груп взаємопідтримки.

Ідея солідарності не нова, в тій чи іншій формі вона існувала ще в добу античності. У новітні часи цією проблемою серйозно займалися французький соціальний філософ Шарль Жід (1847–1932 рр.), німецькі соціологи Фердінанд Тонніс (1855–1936 рр.), Пауль Барт (1858–1922 рр.), Леольд фон Візе (1876–1969 рр.), німецький економіст і соціальний філософ Гайнріх Пеш (1854–1926), лауреат Нобелівської премії миру, французький державний діяч Леон Буржуа (1851–1925 рр.) та ін.

За поширення інформаційних технологій та збільшення впливу мережі на формування громадської думки ця тенденція набирає сили. Політики, політика, партії, передвиборчі змагання, власне політична та законотворча діяльність віртуалізуються. Причому часто цей процес означає не лише перенесення частини діяльності в мережу, а принципове обрання провідною виборчу технологію електронної симуляції діяльності. Адже перебіг і вплив реальних політичних заходів передбачити та контролювати важче, ніж цифрову симуляцію. Справжні виконавці, організатори, учасники завжди привносять фактор нестабільності.

Відкритість, оперативна реакція та увага до громадської думки – важливі чинники успіху сучасної політичної партії та її лідерів. У цьому сенсі Інтернет (сайти новин, форуми, блоги) відкриває широкі можливості щодо налагодження ефективного зворотнього зв'язку із прихильниками та потенційними виборцями тієї чи іншої політичної сили. З допомогою веб-сайту можна не лише інформувати аудиторію, а й залучати її до обговорення важливих питань, вивчати громадську думку, отримувати зріз довіри до лідера та ін.

Однак, з іншого боку, інтерактивні форми, присутні на сайтах, не виконують своїх функцій, заради яких, власне, вони й існують. Зв'язок з політиком чи політичною силою, який мав би формуватися за допомогою таких інтерактивних форм, поки що майже відсутній. Причому не лише з технічних причин, а й через небажання реагувати. В такій ситуації «почути кожного» навряд чи вдасться. До того ж низка сайтів має «неробочі» форуми, давно не оновлювані запитання для голосування. Політичні сили в Україні пошавили свою роботу в Інтернеті. Але справжній діалог з виборцями, попри традиційний «злив компромату», поширення чуток, відеожартів та карикатур, замовні обговорення на форумах і блогах, поки що відсутній. На сьогодні потенціал офіційних сайтів, які мають бути основним джерелом інформації про політичні сили та їхніх лідерів, задіяний недостатньо. Ці ресурси поки що не є основним майданчиком для спілкування з політиками.

Громадянське суспільство вже стало популярним вирішенням багатьох проблем суспільного розвитку. Воно перебирає на себе відповідальність за соціальний розвиток у сучасних складних умовах. У світлі очевидних невдач втручання держави у сферу суспільних інтересів, політики, практики, вчені здійснюють пошук нового змісту громадської взаємодії, яка ґрунтуватиметься на таких соціальних процесах: об'єднання, визнання, комунікація, взаєморозуміння, довіра. Ці процеси є важливими складовими ідеї солідаризму.

Якщо розглядати системність у застосуванні інструментарію формування суспільної солідарності, то важко говорити про систему у використанні технологій формування суспільної солідарності. Частіше за все їх використання має вимушений, імпульсивний характер. В Україні примусом до об'єднання суспільства під певною ідеєю, як правило, є політичне життя країни. Політика займає найбільший відсоток обговорення пересічними громадянами нашої держави між собою. За даними досліджень, у нашій державі обговорюють політичне життя в двадцять разів частіше, ніж в інших, більш розвинених країнах [1].

Одним з найбільш вдалих інструментів формування солідаризму в суспільстві є засоби масової інформації. Вони є дзеркалом життя суспільства та відображенням існуючої демократії. Але більшість з них змушені, будучи заангажованими, надавати зовсім не «ту» інформацію, яку ми маємо чути. Проблема також полягає у відсутності першоджерел інформації. Неналагоджена комунікація держави та суспільства призводить до викривлення реальності та можливості вплинути на висвітлення окремих подій.

Влада має спрямувати всі зусилля на формування єдиного українського суспільства. Відсутність середнього класу, етнічні питання, проблема моральності та відповідальності, інституціоналізація відносин влади з громадськістю – основні питання, що стоять на шляху до толерантної громади. Тому створення системності у використанні технологій формування солідарного суспільства має обов'язковий характер.

Серед основних перешкод формування солідаризму в громадській думці є повільна динаміка зростання соціально-економічних показників розвитку України; невідповідна суспільним очікуванням ситуація із рівнем соціального захисту громадян та їх матеріальним становищем, що формує почуття невпевненості та розчарування діями влади; ініційовані владою непопулярні реформи.

Для того, щоб визначити ефективність наявних технологій формування солідаризму в громадській думці, необхідно звернутися до результатів соціологічних досліджень.

За результатами всеукраїнського опитування населення країни «Громадська думка та оцінки ситуації: листопад – грудень 2010 р.» [2], загальна оцінка населенням поточної ситуації в країні залишається негативною. Баланс довіри до політиків та центральних органів влади залишається негативним.

У березні цього року було проведено соціологічне опитування громадської думки жителів України (за винятком АР Крим, Донецької та Луганської областей та м. Севастополь) щодо їх оцінки поточної політичної ситуації у країні [3]. На сьогодні 48 відсотків жителів України вважають, що ситуація в країні розвивається у неправильному напрямку, тоді як протилежного погляду дотримуються 8 відсотків. Ще 44 відсотки опитаних вважають, що ситуація в Україні розвивається подекуди у вірному, а подекуди в невірному напрямку.

На сьогодні серед інститутів влади і суспільства найбільшою довірою громадян користуються церква (62 відсотки довіряють, 24 відсотки – не довіряють) й армія (57 відсотків довіряють, 34 відсотки не довіряють). Більшою мірою жителі країни не довіряють (58 відсотків), ніж довіряють (32 відсотки) засобам масової інформації. Політичним партіям на сьогодні не довіряє переважна більшість потенційних виборців (81 відсоток не довіряє, 8 відсотків довіряють).

Президенту П. Порошенку на сьогодні довіряють близько 19%. Для порівняння В. Януковичу довіряло 44 % у 2010 р. та В. Ющенку 37% у 2005 р.).

Розширення масштабів використання ЗМІ в ХХ ст. актуалізувало громадську думку як продукт комунікативно-інформаційних технологій. Найважливіше завдання аналізу громадської думки, в широкому розумінні, – зафіксувати стан соціальної дійсності та його відображення в психіці суб'єктів. Відповідно до цього можна сформулювати план поетапного проведення аналізу, який охоплюватиме три основні стадії [4]:

- розроблення концептуальних та інструментальних основ аналізу громадської думки з метою діагностики її теперішнього стану. Основними результатами на цьому етапі є: створення структурно-типологічних характеристик громадської думки в регіонах, колективах, групах, які досліджуються; збір даних, матеріалів, які би дозволяли спрогнозувати думку під дією об'єктивних і суб'єктивних умов соціальної, економічної, культурної сфери; вироблення загальних практичних рекомендацій щодо покращення чи стабілізації громадської думки та настроїв.

- розроблення концептуальних та інструментальних основ прогнозування громадської думки в конкретному регіоні, колективі, створення структурно-типологічних характеристик громадської думки.

- розроблення концептуальних та інструментальних основ практичного обліку, регулювання громадської думки та настроїв. Основні методи на цьому етапі: програмапропозиція регулювання громадських настроїв та думки за допомогою певних соціально-економічних заходів.

При вивченні громадської думки варто звернути увагу на два важливі аспекти: аналіз (якщо це дозволяють розміри групи) параметрів самої групи (вік, стать, соціальний статус, освіта, рівень поінформованості), а також групові та індивідуальні психологічні характеристики (установки, щільність групи, цінності, стереотипи, емоції), до того ж аналізувати дані характеристики варто протягом усього процесу розгортання громадської думки (до зародження, під час зародження, протягом функціонування, під час згасання та після відмирання). Не менш важливим індикатором

громадської активності є особа лідера, його психофізіологічні особливості, рівень авторитетності та впливу на групу, тощо.

Іншим важливим аспектом аналізу громадської думки є врахування контексту, моменту, так званий ситуаційний підхід до аналізу, позаяк характер відображення дійсності в громадській думці першочергово формується на рівні буденної свідомості, а громадська думка виражає судження, позиції, зміст яких є часто відносним, тобто відзначається певним ступенем ситуативності.

Стихійні судження пов'язані з усною інформацією різноманітного характеру та чутками. Громадська думка підтримує та відображає соціально-економічний устрій суспільства, пануючу ідеологію і ґрунтується на засадах масової інформації – це преса, телебачення, кіно, радіо, збори та інше.

Технологічна революція кінця 1980 – початку 1990 рр. сприяла початку процесу формування нової моделі інформаційно-комунікаційних технологій – цифрової. Після повсюдного запровадження супутникових технологій, розповсюдження цифрової комунікації, мобільних засобів зв'язку збільшилася швидкість передачі інформації. Журналісти почали використовувати новітні досягнення комунікаційної техніки: супутникові телефони, факсодери, персональні комп'ютери і факси. Виникло нове поняття робочого кабінету журналіста – «віртуальний офіс». Це означало, що журналісти перестали залежати від часу й відстані. Завдяки сучасним комунікаційним технологіям вони отримали можливість працювати в режимі реального часу своєї аудиторії незалежно від власного місцезнаходження в даний момент.

Таке збільшення швидкості та оперативності передачі інформації забезпечило технічні передумови для виникнення нових, медіатизованих форм діалогічного спілкування. З'явилися телемости, прямі телерепортажі з місця подій та ін. Поява форумів, чатів, блогів тощо забезпечила можливість прямого і нібито безпосереднього контакту учасників спілкування. Це дало підстави деяким дослідникам масової комунікації оголосити, що розпочато реалізацію концепції «прямої» демократії, тобто демократії без посередників (лідерів політичних партій, журналістів), демократії, яка передбачає встановлення безпосереднього контакту між виборцями й політиками. Перехід до цифрової моделі максимально інтенсифікував використання можливостей так званих «нових» ЗМІ, основною перевагою яких є інтерактивність.

Проте освоєння усіх можливостей, які надають інтерактивні технології формування громадської думки, відбувалося поступово. Технічні можливості цих технологій, мабуть, ніколи не використовувалися повною мірою. Скажімо, на початкових етапах використання інтернет-технологій як нового ЗМК домінував монологічний характер спілкування. Інтернет використовувався як додатковий засіб поширення інформації. Переважна частина інформації, розміщеної на сайтах, копіювалася з друкованих видань – газет та журналів. Можливість участі в інтерактивному голосуванні надавала спочатку лише незначна кількість сайтів. До того ж ці результати, як правило, лишалися закритими для користувачів. Участь у дискусійних форумах спочатку пропонували лише поодинокі сайти.

«На сьогодні відбувається віртуалізація інформаційного простору, з'являються можливості штучного моделювання політичних подій, що відбуваються. Інформаційнокомунікативний простір розглядається у сучасних умовах як рівень розвитку культури певного суспільства й потужний владний ресурс, за допомогою якого державні й недержавні інституції конструюють, просувають та легітимізують політичні цінності, ідеали, образи, а також їхніх безпосередніх носіїв» [5, с.4].

Інтерактивність нових технологій сприяє підвищенню оцінок інформації як достовірної, так і об'єктивної, завдяки створенню ілюзії особистої присутності, «вилученості» із процесу комунікації посередників журналістів. Це, безумовно, сприяє визначенню свого власного ставлення до тих чи інших подій та осіб.

Схоже на те, що у вирішенні цієї проблеми, ті, хто надає перевагу опосередкованим формам спілкування, дедалі глибше поринають у віртуальний світ. Принаймні це підтверджують дослідження особливостей комунікативної поведінки інтернет-користувачів.

Інтерактивні технології підвищують ступінь включеності реципієнтів у віртуальний інформаційний простір. Вони стимулюють, провокують реципієнта постійно включатися в різні комунікативні сфери, у різні інформаційні потоки. Внаслідок такого «сюрфіngu» споживаний реципієнтом сукупний текст стосовно будь-якої події чи проблеми утворює хаотичні, мережні структури. Споживачі інформації, обираючи ту чи іншу послідовність текстів, переслідують свої інтереси, тож основний зміст сприйнятого «збирається» ними, як мозаїка, з безлічі другорядних смислів, зв'язаних воедино лише завдяки єдиному місцю і часу. При цьому суб'єкт, який пізнає, не лише «переглядає» тексти, не лише знайомиться з ними, але й активно їх переробляє: порівнює, зіставляє, аналізує, коментує, редагує, інтерпретує тощо. Ці форми діяльності суб'єкта породжують нові форми усвідомлення дійсності, нові «фігури свідомості», нові смисли та значення. Тобто читач зі споживача перетворюється у виробника тексту. У такий спосіб інтерактивність створює передумови для появи певних технологій формування громадської думки, орієнтованих не на передачу певної істини, а на надання можливості самостійного її пошуку. Ці технології стимулюють споживачів інформації до пошуку нових смислів та відкриття своїх власних істин [6, с.24]. Зрозуміло, що такі технології, на перший погляд, заперечують можливість не лише маніпуляції, але й самої можливості цілеспрямованого формування громадської думки. Проте це не так. Переконаність у неможливості такого формування ґрунтується на уявленні про мету як щось дуже конкретне, чітко визначене і вимірюване, а також на школярському розумінні алгоритмів.

Насправді ж мета далеко не завжди буває саме такою. Досить часто проголошена мета по суті є розмито невизначеною та мінливою. А математична теорія алгоритмів, розроблена ще у 30-ті рр. минулого століття, доводить, що за її допомогою цілком можливим є створення таких її різновидів, які забезпечують досягнення невідомих наперед результатів. Інколи ці результати стають абсолютно несподіванкою навіть для самих розробників алгоритмів. Як приклад, можна згадати комп'ютерні програми, які імітують літературну творчість або інші напрацювання в рамках комп'ютерної лінгвістики.

Одним із таких несподіваних, навряд чи наперед прорахованих результатів застосування інтерактивних технологій формування громадської думки, є перетворення, завдяки цим технологіям, традиційних споживачів інформації на творців інформаційного простору, оскільки завдяки існуючим технічним можливостям вони долучаються як до творення інформації, так і до її поширення. Прикладами такого творення є поява сайтів, на яких окремі особи, групи осіб, установи та організації розміщують інтернет-бібліотеки, створюють файлообмінники, ведуть консультації, діляться враженнями щодо певних питань, проводять інтернет-дискусії, конференції тощо.

Все це дає підстави говорити про медіатизацію усіх сфер життя сучасної людини. Процес медіатизації зачіпає й інформаційний простір і позначається на його особливостях. Зокрема, можна, мабуть, говорити, що одночасно із збільшенням технічних можливостей щодо розширення інформаційного простору за рахунок охоплення все більших за обсягами аудиторій відбувається й процес його подрібнення, утворення у ньому локальних, замкнених самих на собі «підпросторів», в рамках яких відбувається як виробництво, так і споживання інформації.

У сучасних умовах формування солідаризму, суспільно-політичного розвитку України, становлення і закріплення демократичних цінностей публічного врядування, актуалізується проблема довіри до влади як до інституту представницької демократії. Пояснюється це насамперед тим, що державні службовці та посадові особи органів місцевого самоврядування в умовах розвитку демократії стають об'єктом особливої уваги з боку громадськості, при цьому рівень довіри населення до влади стає індикатором соціальної стабільності, що свідчить про готовність суспільства до серйозних реформ і визначає ступінь солідаризму в громадській думці [7]. Високий рівень довіри населення до органів публічної влади сприяє стабілізації соціально-політичної ситуації, підвищує рівень взаємодії державних структур і громадянського суспільства, покращує соціальне самопочуття державних службовців, якість роботи державного апарату загалом.

Неважко переконалися, що природа солідаризму полягає не тільки і не стільки в самих законах, якими на певний момент керується суспільство. Сила солідаризму полягає в тих неписаних настановах, законах і правилах, якими суспільство деколи офіційно, а деколи неофіційно регулює вкрай складні стосунки людей з тією ж ефективністю й обов'язковістю, що й писані закони, але там, де писані закони не діють і не можуть діяти, бо не спроможні охопити все різноманіття життя. Це, як неважко здогадатися, субстанція духовна. Це почуття духу нації, який живе у кожному, хто до неї належить.

Особливості українського солідаризму полягають у тому, що для відновлення рівноваги поміж громадянами й суспільством доводиться докладати не просто зусилля, а й надзусилля. Нинішні політична та економічна кризи, слабкість вищих ешелонів влади і активізація громадськості створюють унікальні можливості для швидкого демонтажу системи та консолідації суспільства на засадах національного солідаризму. Подальші реформаторські зміни можливі лише за наявності стратегічної влади з авторитетним лідером, який користується довірою і підтримкою більшості громадян країни. Головною умовою таких змін мають бути легітимність, порядок, свобода ділової та громадянської активності, збереження спокою та громадянського миру. Громадянський патріотизм, авторитетна влада, волонтерський рух та персональна відповідальність на всіх рівнях є базою для формування солідаризму в контексті подальших реформаторських перетворень в Україні.

Україна має більше уваги приділяти наповненню медіапростору. Українському суспільству потрібні не тільки лише розважальні програми і серіали, а й цікаві культурні, наукові передачі, документальні фільми і канали про світ, тварин тощо. Цікавою та корисною була би трансляція по телебаченню відомих театральних вистав (у тому числі драматичних, опер чи балетів. Це дуже важливо і необхідно не менше, ніж щоденне інформування громадян країни про політичні події в світі, бойові дії чи про події в нашому у парламенті. У кінцевому підсумку це один з багатьох кроків державного підходу до розвитку та формування смаку, інтелектуального розвитку та збагачення громадян. Політика держави визначає змістовне наповнення ефіру. До того часу, поки влада не змінить політику наповнення медіа-простору, ситуація в Україні не зміниться.

Медіа-простір функціонує як цілісна соціально-комунікативна, інформаційна система, що забезпечує різні форми соціальної комунікації, посідаючи, таким чином, провідне місце в сучасному просторі людського буття початку ХХІ ст. Медіа-простір можна позиціонувати як особливу реальність, яка є частиною глобального простору людського буття, що генерує і організує виробництво та споживання інформації в будь-яких формах соціальної комунікації. Нова соціальна реальність, що нині є глобальним інформаційним середовищем, у рамках якого відбуваються всі процеси, пов'язані із соціальною комунікацією, може бути предметом подальшого вивчення.

Формально задовольняючи вимоги більшості громадян у поп-концертах, «мильних операх» та навіть у ток-шоу, український інформаційний простір водночас не виконує найважливішого суспільного запиту: донесення глядачеві, слухачеві такого обсягу інформації, за якого цей глядач або слухач ставав би освіченим і культурним громадянином, готовим до виконання своєї громадянської функції.

Перевантаження інформацією позбавляє людину можливості раціонально мислити і приймати оптимальні рішення. Нездатність вирішувати власні проблеми за умов зростаючого інформаційного потоку породжує «ескапізм» – втечу від реальності, яка може виражатися в одній із таких форм:

- «блокування» жахливої реальності: людина рішуче відмовляється сприймати нову інформацію, обдурюючи себе (всі докази змін лише здаються);
- «реверсіонізм»: «одержимість повернення до раніше успішних шаблонів адаптації, які в даний момент неприйнятні і неадекватні», чим більший рівень впливу з боку навколишнього середовища, тим більш настійливо така людина повторює «минулі режими дій»;
- «спрощення»: людина «шукає просте рівняння, яке зможе пояснити весь комплекс новизни, що загрожує його поглинути» [8, С. 391–393.].

За умов інформаційного суспільства звичайній людині непросто скласти адекватну картину світу. Відповідно, при продукуванні інформації не можна виходити лише із бажань суспільства (яке нерідко прагне лише «видовищ»). З іншого боку, перевантажувати психіку громадськості «серйозною» інформацією теж ризиковано – можна втратити аудиторію.

За сучасних умов втоми людей від інформації особливого значення набувають нові методи її надання, які дозволяють подолати стан тривоги громадськості перед новими відомостями. У зв'язку з цим важливим стає ігрове начало. З'являються розробки багаторольових комп'ютерних політичних ігор (засновані на математичній теорії ігор), а також т.зв. «штучного політичного інтелекту», базованого на методах когнітивної психології і орієнтованого, наприклад, на імітацію процесів прийняття рішень за умов дефіциту інформації («експерткомп'ютер-експерт»).

Дослідження громадської думки, первинних масових настроїв і свідомості використовуються не лише з науковою метою, а й для здійснення конкретних дій зі штучного формування громадської думки, ефективного впливу на неї з конкретними намірами.

Основним завданням політичного аналізу громадської думки можуть бути: розроблення методів її вимірювання в різних соціальних групах чи окремих регіонах, методи вивчення її стану в динаміці, визначення основних чинників впливу на формування громадської думки, методів їх обліку, регулювання та прогнозування. Інструментарієм аналізу можуть бути основні індикатори громадської думки (вибір, визнання, згода, самовираження, напруження, колективний психоз тощо) [9, с.202].

Основними методами реалізації програми емпіричного вивчення індикаторів та аналізу показників громадської думки можуть бути спостереження, дослідження найрізноманітніших форм політичної активності громадян тощо, а також соціологічні методи: анкети, усні й телефонні експрес-опитування, екзит-поли, інтерв'ювання. Ці технології застосовують, щоби визначити спрямованість громадської думки, її інтенсивність. Отже, важливо використовувати емпіричні методи (спостереження, контент-аналіз тощо) у процесі дослідження громадської думки є важливим, це дає змогу простежити вияви громадської активності та особливості впливу на неї для подальшого зіставлення одержаних даних із теоретичними конструктами. Доцільним вважаємо також застосування лінгвістичних методів, що передбачають аналіз знаків і символів, вивчення прийомів лінгвістичного впливу на громадську думку за посередництвом ЗМІ. Розрізняють три стратегії психологічного впливу: імперативну, розвиваючу та маніпулятивну:

- у процесі імперативного (директивного) впливу припускається, що особистість, якою намагаються керувати у зв'язку з якимись обставинами (невисокий соціальний статус об'єкта впливу, специфіка служби у військових підрозділах, екстремальні ситуації, пов'язані з ризиком для життя людей та дефіцитом часу), буде змушена сприйняти вплив.
- розвиваюча стратегія побудови впливу передбачає орієнтацію суб'єктів міжособистісної взаємодії на рівноправні і відкриті стосунки у процесі досягнення певної мети, на врахування мотивів та потреб усіх учасників взаємодії.
- маніпулятивна стратегія орієнтується на бездоганне знання та врахування психологічних станів об'єкта впливу, вміння непомітно і спритно змінити думку людини, домогтися від неї потрібних маніпуляторів дій. Так, зокрема, на думку фахівців, «вторинний характер інформації, що споживається, надає більше можливості для маніпулювання, оскільки між подією та людиною виникає набір посередників...» [10, с.61]

Специфіка впливу громадської думки на органи управління, політичні структури тощо виражається через її функції: директивну, спонукальну, консультативну, експресивну. Директивна функція громадської думки полягає в ухваленні рішень, які мають суто імперативний, обов'язковий характер. Йдеться про вибори, референдуми, збори трудових колективів, на яких ухвалюють обов'язкові для виконання усіма їх членами рішення. Спонукальна функція громадської думки (функція тиску на органи управління) посідає проміжне місце між директивною і консультативною функціями. Суть її у тому, що громадськість у формі мітингів, демонстрацій, страйків тощо спонукає органи управління до прийняття відповідних рішень. Консультативна функція громадської думки «дає поради» органам управління щодо способів і шляхів розв'язання проблем. Експресивна функція громадської думки (найширша за своїм значенням) полягає в тому, що громадська думка, незалежно від того, в яких умовах їй доводиться

«діяти», завжди займає певну позицію щодо тих чи інших фактів і подій життя суспільства, насамперед – діяльності держави [11, с.202, с.504].

За умов зростання ролі Інтернету ключовими поняттями в політичній комунікації стають взаємодія і діалог, а не лобова пропаганда. До того ж комунікація повинна позиціонуватися не як масова, а як індивідуальна – з кожним окремим громадянином. І буде добре, коли така інтерактивність (установка на особистісну комунікацію) не буде лише новомодною ширмою, яка створить ілюзію наближення влади до народу.

«Суспільний ідеал солідаризму – не побудова ідеального суспільства. Суспільне й державне життя повинні визначатися характером народу, в якому воно проходить, його культурно-історичними традиціями, національними особливостями, можливостями і вимогами середовища його існування, його духовним та інтелектуальним потенціалом... Універсальних рецептів тут не має... Наш солідаризм не наука... солідаризм не стільки теорія, скільки свідомо установа волі на загальне, по можливості дружнє, служіння спільній справі...» [12].

Отже, перш ніж втілювати ідею національного солідаризму за допомогою певного інструментарію в стратегії модернізаційного розвитку України, необхідно змінити ставлення українців до самого цього поняття. Ідея відіграє значну роль у становленні солідарного суспільства. Адже для поширення певної ідеї необхідно її популяризувати. На жаль, особливості українського національного солідаризму на сьогодні такі, що для відновлення рівноваги поміж громадянами й суспільством доводиться прикладати надзусилля, оскільки соціально-економічні «гойдалки» трансформувалися від радянської моделі комунізму з його тотальним державним плануванням до ліберально-олігархічного капіталізму з його прагненням до особистої наднаживи за рахунок суспільства.

У такому випадку необхідно проводити насамперед державну політику стосовно популяризації ідеї українського національного солідаризму та відстежувати настрої суспільства. Лише таким чином громадяни України зможуть досягти спільної мети. Ідеологія солідарності органічна для української ментальності й культури, оскільки базується на глибинних народних традиціях й способі життя українців. Український солідаризм нині знаходиться в річищі загальноєвропейських духовних засад та пов'язаний з пошуком не лише національного, але й соціального ідеалу, котрий відповідав би найвищій стадії людського поступу. На жаль, в Україні немає відповідної ланки в суспільстві, яка би відповідала за громадський настрій та була посередником між народом та владою. Катастрофічно не вистачає інституціалізації громадської думки і тому говорити про системність застосування інструментів формування громадської думки ще дуже зарано.

1. Big Library. Політико-правові ідеї солідаризму та інституціоналізму [Електронний ресурс] / Big Library. – Режим доступу : http://www.big-library.com.ua/book/2_Istoriya_politichnih_i_pravovih_vchen/132__4_Politiko_pravovi_idei_solidarizmu_ta_institycionalizmu_.
2. Український інститут соціальних досліджень імені О.Яременка; Центр «Соціальний моніторинг» [Електронний ресурс]. – 2010. – 28 грудня. – Режим доступу : http://search.ukr.net/?go=http%3A%2F%2Fwww.ukr-socium.org.ua%2FArhiv%2FStati%2F1_2_013%2F171-194.pdf.
3. Политическая ситуация в Украине. Рейтинги партий и политиков [Електронний ресурс]. – 2015. – 19 марта. – Режим доступу : http://search.ukr.net/?go=http%3A%2F%2Fantikor.com.ua%2Farticles%2F32685politicheskaja_situatsija_v_ukraine._rejtingi_partij_i_politikov.
4. Оссовський В. Полінг versus соціологічне дослідження громадської opinії / В. Оссовський // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 4. – С. 207–215.
5. Дубас О. П. Інформаційно-комунікаційний простір: культурно-політичні детермінанти : [монографія] / Дубас О. П. – К. : Генеза, 2011. – 256 с.

6. Матусевич В. Суб'єкт громадської думки: теоретичні та методичні проблеми визначення / В. Матусевич // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 1. – С. 21–40.
7. Крутій О. М. Соціальні технології взаємодії суб'єктів державного управління / О. М. Крутій // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2009. – Вип. 1 (1). – С. 34–44.
8. Погорєлий С. С. Формування довіри до державної влади як стрижневий напрямок удосконалення державно-управлінських відносин / С. С. Погорєлий // Галузь науки «Державне управління»: історія, теорія, впровадження : тези Наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 2010 р.). – К. : Вид-во НАДУ, 2010. – С. 112–114.
9. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. – 557 с.
10. Грушин Б. А. Мнение о мире и мир мнений. Проблемы методологии исследования общественного мнения / Грушин Б. А. – М. : Политиздат, 1967. – 400 с.
11. Почепцов Г. Г. Стратегические коммуникации: стратегические коммуникации в политике, бизнесе и государственном управлении / Почепцов Г. Г. – К. : Изд-во «Альтерпрес», 2008. – 216 с.
12. Общество и политика: современные исследования / [под ред. В. Ю. Большакова]. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 2000. – 515 с.
13. Редлих Р. Об общественном идеале, утопии и солидаризме [Електронний ресурс] / Р. Редлих // Вопросы философии. – 1985. – № 11. – Режим доступа : <http://search.ukr.net/?go=http%3A%2F%2Fwww.posev.ru%2Ffiles%2Farticles%2F43.htm>.